

KISS János

TERMÉKFEJLESZTÉS ÉS ÜZLETI TELJESÍTMÉNY

A szerző dolgozatában arra keresi a választ egy empirikus felmérésre támaszkodva, hogy a termékfejlesztési tevékenység gyakorlata hogyan hat az új termékek sikerességére és a vállalatok üzleti teljesítményére.¹

Kulcsszavak: innováció, termékfejlesztés, üzleti eredményesség

Hosszú évtizedekre visszanyúló nagyszámú kutatás és publikáció eredményei alapozzák meg azokat az ismereteinket, amelyek a sikeres termékfejlesztés tényezőivel és a siker mérésével kapcsolatosak. Cikkünkben egy hazai vállalati minta alapján vizsgáljuk a termékfejlesztési gyakorlat hatását a termékfejlesztések sikerességére és a cégek üzleti eredményességére. Ehhez először a vonatkozó széles körű irodalomból áttekintjük azokat a külföldi forrásműveket, amelyeket e tanulmányban felhasználtunk a termékfejlesztési gyakorlat színvonalának mérését szolgáló változók kialakításához.

A sikeres termékfejlesztési gyakorlat főbb jellemzői

Az 1960-as években indultak azok a felmérések, amelyek arra keresték a választ, hogy mitől lesz sikeres egy innováció, illetve milyen jellemzői vannak az innovációban élenjáró vállalatoknak. Kezdetben inkább a termék-, később a vállalati szintű kutatások domináltak.

A témakörben úttörőnek számító angliai SAPPHO projekt keretében 43 innovációs projektet – amiből 22 vegyipari eljárás, 21 pedig tudományos kutatásban használt műszer volt – vizsgáltak meg. Az azonos piacokra irányuló sikeres és sikertelen fejlesztéseket állították párba, s keresték azokat az okokat, melyek a sikerhez, illetve a kudarchoz vezettek (Rothwell, 1974). A legfontosabb öt tényező, amiben a sikeres innovációk különböztek a sikertelenektől, a következők voltak:

- a fogyasztói igények megértése s az azokhoz való alkalmazkodás,
- figyelem a marketingtevékenységekre, például abban, hogy a legmegfelelőbb felhasználót megtalálják,

- szoros kapcsolat egyetemekkel, kutatóintézetekkel,
- külső műszaki szakemberek bevonása a fejlesztési munkába,
- a termékfejlesztések felelősei szélesebb hatáskörrel rendelkeztek, a szervezeti hierarchiában magasabb helyet foglaltak el.

Robert Cooper (1980) nevéhez fűződik a hetvenes évek második felében indult, s a nyolcvanas években is folytatódó NewProd projekt, mely szintén a sikeres és sikertelen fejlesztések jellemző jegyeit vizsgálta. Fő megállapításuk, hogy a versenytársak termékeivel szemben lényegi előnyöket nyújtó új termékek sikeresek, s egyaránt szükséges a magas színvonalú marketing- és gyártási szakértelem.

Zirger és Maidique (1990) 330 elektronikai iparágból származó új termék fejlesztési folyamatának elemzése alapján három kulcssikertényezőt talált:

- megfelelő kompetencia a marketing-, a K+F/Engineering- és a termelési funkciókhoz,
- a három funkció szoros együttműködése,
- a fogyasztókkal való intenzív kommunikáció.

Ezen kívül bizonyos külső tényezők, mint például a nagy és növekvő piac, vagy a gyenge verseny növeli a fejlesztési projektek sikerének valószínűségét.

Montoya-Weiss és Calantone (1994) több hasonló metodikájú kutatás összegzése alapján az új termékek sikerének vállalati belső tényezőit a következőkben foglalta össze:

- jártasság a műszaki és a marketingtevékenységekben,
- jártasság a termékfejlesztés folyamatának a konkrét műszaki tevékenységeket megelőző szakaszában (ötletgyűjtés, ötletek szelektálása, termék-konceptió kialakítása és tesztje),

- a felső vezetés támogatása,
- a fejlesztés időigénye,
- külső és belső kapcsolatok a fejlesztésben részt vevők között.

A későbbi kutatások során Cooper és munkatársa, Kleinschmidt, a termékfejlesztési tevékenységet végző vállalatot tette vizsgálatá tárgyává, mivel projekt szinten nem kaphatunk teljes képet a termékfejlesztésről (Cooper – Kleinschmidt, 1995). Lehetnek például olyan tényezők, amelyek projektszinten nem vehetők figyelembe (például a cég innovációs stratégiája), és a vállalati szintű és projektszintű siker sem mindig esik egybe. Így például hiába van a vállalatnak néhány sikeres új fejlesztése, amennyiben a fejlesztési tevékenység eredményességét az új termékekből származó árbevétellel mérjük, s ezek az új termékek relatíve kis súlyt képviselnek a vállalat forgalmában, akkor a vállalat megítélése az új termékek eredményessége vonatkozásában gyengébb lesz. A sikert több dimenzióban mérték, többek között: az új termékekből származó árbevétel aránya, a sikeres új termékek aránya, az új termékek ráfordításainak megtérülése, műszaki sikeresség. A legfontosabb tényezők, amelyek megkülönböztették a legsikeresebb vállalatokat, a következők voltak:

- a vállalat termékfejlesztési teljesítményének legfontosabb tényezője a magas színvonalú termékfejlesztési folyamat az ötletgyűjtéstől a piaci bevezetésig,
- a második legfontosabb tényező egy világos, a vállalat felé jól kommunikált, új termékstratégia,
- a felső vezetés támogatása szintén kritikus megkülönböztető tényezőnek bizonyult (megfelelő anyagi és emberi erőforrások biztosítása, részvétel a kritikus döntések meghozatalában, jó innovációs légkör kialakítása),
- hagyományos piacokra fókuszáltak,
- keresztfunkcionális teamet hoztak létre.

Mint a szerzők megállapítják, e kutatás legfontosabb eredménye, hogy első ízben mutatták ki kvantitatív módon a korábbi hasonló kutatások során már azonosított tényezők hatását a vállalat termékfejlesztési teljesítményére. Korábbi felmérésekre és tanulmányokra támaszkodva hat dimenzió mentén próbálják meg felvázolni a legjobb gyakorlatot Kenneth és szerzőtársai (2006). Ezek szerint az ilyen cégek termékfejlesztési tevékenységét hosszú távra tekintő stratégiai szemlélet jellemzi, formális és szisztematikus portfóliómenedzsmentet folytatnak, azaz igyekeznek úgy szűrni a felmerülő termékkonceptiókat, hogy egyensúlyban legyenek az úttörő és inkrementális jellegű projektek, formalizálják a fejlesztési folyamatot, a fő mérföldköveknél a döntési kritériumok jól meghatározottak, az egész folyamat jól dokumentált,

proaktív piackutatást folytatnak, keresztfunkcionális teamet alkalmaznak, standard kritériumrendszerrel állítanak fel a projektek kiértékelésére.

A termékfejlesztési gyakorlat hatása a termékfejlesztési és az üzleti teljesítményre

Elemzésünket a Budapesti Corvinus Egyetem Versenyképesség Kutató Központja által indított „Versenyben a világgal 2004–2006” kutatás adatbázisát felhasználva végeztük el. A minta 300 vállalatának felét adó *feldolgozóipari* cégeket vontuk be a vizsgálatba, ezen belül is azt a 109 vállalatot, amelyek *2001–2003 között bevezettek új terméket*, tehát biztosan végeztek fejlesztési tevékenységet. Az eredeti minta *nem reprezentatív* a magyar gazdaság egészére nézve, felülreprezentáltak a közepes méretű vállalatok, a hazai tulajdonúak s nem tartalmaz tíz főnél kisebb, úgynevezett mikrovállalkozásokat (Lesi, 2005).

Először a rendelkezésünkre álló kérdőív alapján összeállítottuk a változók egy olyan csoportját, amely nézetünk szerint megfelelően méri a vállalatok termékfejlesztési gyakorlatának színvonalát. Ehhez kiindulópontunkat az előző részben ismertetett cikkek eredményei jelentették. Minden változót 1–5 skálán mértünk, ezek összeadásával hoztuk létre a *termékfejlesztési gyakorlat indexét*, melynek terjedelme 14 és 70 között van. Az index három dimenziójának kialakítása is a szakirodalomra támaszkodva, elméleti megfontolásokon alapult.

Mivel a versenyképességi kutatási program innovációs része nem kifejezetten a termékfejlesztés vállalati menedzsmentjére koncentrált, ezért nálunk egy-egy kérdés vonatkozik csak olyan tényezőkre vizsgálatára, mint a termékfejlesztési funkció kapcsolata a marketinggel, vagy a felső vezetés szerepe, amelyeket a sikeres termékfejlesztési gyakorlatra vonatkozó kutatások során számos változóval írtak le.

Termékfejlesztési menedzsment:

- Az innováció kiemelt fontosságú a vállalatnál.
- A dolgozók ismerik a cég termékfejlesztési stratégiáját.
- A felső vezetés döntő szerepet játszik a termékfejlesztési stratégia kialakításában.
- A felső vezetés a fejlesztések kudarcát képes tolerálni.
- Érvényesül a fejlesztésben a marketingszemlélet.
- A termékfejlesztést a felső vezetés támogatása segíti.
- A termékfejlesztést jól működő ösztönzési rendszer segíti.
- A termékfejlesztést informatika alkalmazása segíti.

Funkciók közötti együttműködés:

- A termékfejlesztést segíti a K+F együttműködése a kereskedelmi és termelőegységekkel.
- A termékfejlesztést jól működő teamek támogatják.
- Intenzív a kommunikáció a termékfejlesztésben részt vevő osztályok között.
- Termékfejlesztési ötletek belső vállalati forrásokból.

Külső kapcsolatok:

- Együttműködés vevőkkel, szállítókkal, versenytársakkal.
- Együttműködés kutatóintézetekkel, egyetemekkel.

A termékfejlesztési gyakorlat és teljesítmény közötti kapcsolat vizsgálata előtt szórásanalízist végeztünk a legjobb gyakorlat *méret*,² *tulajdon* és *iparághoz* tartozás szerinti különbségeinek feltárására. Vállalatméret esetében a nagyvállalatok innovációs gyakorlata a legkiemelkedőbb, igaz, ebben az eredményben valószínűleg az is tükröződik, hogy e cégeknél sokkal jellemzőbb a különböző részlegek megléte, így náluk jöhet egyáltalán szóba az indexben hangsúlyosan szereplő

1. táblázat

A termékfejlesztési gyakorlat indexe vállalati jellemzők (méret, tulajdon, iparági besorolás) szerint

Vállalati jellemzők	Innovációs gyakorlati index átlagos értékei (14–70 pont)
Kisvállalat	42,4***
Középvállalat	45,2***
Nagyvállalat	48,8***
Többségi állami tulajdonú	43,1*
Többségi belföldi (nem állami) tulajdonú	45,7*
Többségi külföldi tulajdonú	48,6*
Élelmiszer-ipari	45,6**
Könnyűipari	43,0**
Vegyipari	50,7**
Gépipari	45,2**
Egyéb feldolgozóipari	45,8**
Átlag	46,1

*p<0,1 **p<0,05 ***p<0,01

2. táblázat

A termékfejlesztési gyakorlat, a termékfejlesztési teljesítmény és az üzleti teljesítmény korrelációs mátrixa

	Termék-fejlesztési gyakorlat indexe	Termék-fejlesztési teljesítmény (1)	Termék-fejlesztési teljesítmény (2)	Üzleti teljesítmény (1)	Üzleti teljesítmény (2)
Termékfejlesztési gyakorlat indexe	–	0,294*** (0,281)**	0,076 (0,069)	0,213** (0,179)*	0,238** (0,203)*
Termékfejlesztési teljesítmény (1)		–	0,029 (0,074)	0,251*** (0,186)*	0,212** (0,080)
Termékfejlesztési teljesítmény (2)			–	–0,116 (–0,145)	0,102 (0,118)
Üzleti teljesítmény (1)				–	0,594*** (0,560)***
Üzleti teljesítmény (2)					–

Zárójelben a parciális korrelációs eredmények. Kontrollváltozók: létszám, külföldi tulajdon aránya, iparághoz tartozás.

*p<0,1 **p<0,05 ***p<0,01

funkciók közötti együttműködés szerepe. Emellett a kutatóintézetekkel, egyetemekkel történő K+F kooperációk létesítésére is a nagyok rendelkeznek leginkább a megfelelő szakembergárdával és anyagi háttérrel. A többségi külföldi tulajdonú cégek termékfejlesztési gyakorlati indexe a legmagasabb, míg az állami tulajdonúaké a legalacsonyabb. Az igazság kedvéért hozzá kell tennünk, hogy mintánkban a külföldi tulajdonú cégek között csupán egy kisvállalat található. Az iparágak

közül a vegyiparban kiemelkedően a legelőremutatóbb a termékfejlesztési menedzsment (1. táblázat).

A termékfejlesztési teljesítményt a 2001 és 2003 között bevezetett új termékeken belül a világon, illetve Magyarországon újnak tekinthető termékek arányával (termékfejlesztési teljesítmény 1), valamint a 2003-as árbevételben az új vagy jelentősen megújított termékekből származó bevétel arányával mértük (termékfejlesztési teljesítmény 2). Az üzleti teljesítményt az ipar-

ági átlaghoz viszonyított árbevétel-arányos nyereség (üzleti teljesítmény 1), valamint a legerősebb versenytárhhoz viszonyított jövedelmezőség (üzleti teljesítmény 2) színvonala alapján. Bár ez utóbbiak esetében szubjektív mutatóról van szó, mivel a vállalatvezetőknek kellett értékelniük 1-től 5-ig vállalatuk pozícióját, mégis a vállalatok jövedelmezőségi adataival összevetve azt mondhatjuk, hogy reálisan tükrözik a valóságos helyzetet.

A 2. táblázatban található a korrelációs, zárójelben pedig a parciális korrelációs számítások eredményei, mely utóbbi számításokhoz a vállalat létszámát, a külföldi tulajdon arányát és az iparági besorolást vontuk be kontrollváltozóként. A táblázatból megállapítható, hogy a termékfejlesztési teljesítmény két mérőszáma között nincs szignifikáns korreláció. Ez vagy azzal magyarázható, hogy az új termékek egyelőre kevés árbevételt generáltak, vagy esetleg azzal, hogy alacsony az arányuk a vállalat termékínálatában.

A termékfejlesztési gyakorlat indexe a világon és/vagy Magyarországon elsőként bevezetett termékek (termékfejlesztési teljesítmény 1) arányával pozitív szignifikáns korrelációt mutat, míg a termékfejlesztési teljesítmény másik változójával nincs szignifikáns kapcsolatban. Az új termékek árbevételhez való hozzájárulása (termékfejlesztési teljesítmény 2) nincs kapcsolatban az üzleti teljesítmény mutatóival sem. A termékfejlesztés menedzsmentjében kiváló cégeket magas szintű üzleti teljesítmény is jellemzi. A „Versenyben a világgal 2004–2006” kutatási program egy másik vizsgálatának eredménye szerint a marketing- és a termelési funkció kiválósága szintén hozzájárul az üzleti sikerhez, a logisztika funkció esetében ellenben ezt nem sikerült kimutatni (Demeter – Kolos, 2006).

Mint a zárójelben található értékek jelzik, a termékfejlesztési gyakorlat indexének a világ/hazai új termékek arányával és az üzleti teljesítmény változóival vett parciális korrelációs együtthatóinak értéke valamivel kisebb, ugyanakkor továbbra is szignifikáns. Ezek szerint bár a méret, a tulajdon és az iparági hovatartozás hatással van a változók közötti kapcsolatokra, a korreláció érvényesnek tekinthető (Sajtos – Mitev, 2007).

Ugyanakkor a termékfejlesztési teljesítmény (1) és a legerősebb versenytárhhoz viszonyított jövedelmezőség (üzleti teljesítmény 2) közötti korreláció látszólagosnak bizonyult. A külföldi tulajdon aránya döntő hatással van e korrelációra, ugyanis ezt kihagyva a parciális vizsgálat kontrollváltozói közül az eredmény szignifikáns maradt. A termékfejlesztési teljesítmény (1) és az üzleti teljesítmény (1) mutatójának a korrelációs együtthatója valamivel kisebb, de továbbra is szignifikáns.

Összegzés

Felmérésünk eredményei szerint elsősorban a nagyvállalatok, a többségi külföldi tulajdonban lévők és a vegyipari cégek termékfejlesztési tevékenysége közelíti a vonatkozó irodalomból leszűrhető legjobb gyakorlatot. Megállapítottuk, hogy a termékfejlesztés megfelelő menedzsmentjére nagy súlyt helyező és a versenypiacakon újak számító termékeket bevezető cégek üzletileg is sikeresek. Ugyanakkor, ha a termékfejlesztési teljesítményt az új termékeknek az árbevételhez való hozzájárulásával mértük, már nem találtunk szignifikáns korrelációt sem a termékfejlesztési gyakorlattal, sem az üzleti teljesítménnyel. Ennek ellenére az eredmények összességében abba az irányba mutatnak, hogy érdemes a vállalatoknak a termékinnovációt kiemelten kezelni, mert jelentősen hozzájárul versenyképességükhöz. A legjobb gyakorlat főbb jellemzőinek bemutatásával pedig talán ez a cikk is útmutatást adhat a menedzsereknek, hogy mire kellene fokozottabban odafigyelni az új termékek fejlesztése során. Ugyanakkor, mint a korábbiakban is utaltunk rá, nem kifejezetten a cikkben tárgyalt témára irányult az a kutatás, melynek kérdőívére támaszkodhatunk, ezért a jövőben egy sokkal célzottabb és részletesebb kérdőívvel végzendő felmérésre lenne szükség.

Lábjegyzet

¹ A cikk a Budapesti Corvinus Egyetem Versenyképesség Kutató Központjának „Versenyben a világgal 2004–2006” című kutatási programjának anyagi támogatásával készült.

² A vállalatméret megállapítása a létszám, az árbevétel és az eszközérték adatai alapján történt (Wimmer – Csesznák, 2005).

Felhasznált irodalom

- Cooper, R. G.* (1980): Project NewProd: Factors in New Product Success. *European Journal of Marketing*, Vol. 18., p. 3–54.
- Cooper, R. G.* (1993): *Winning at New Products: Accelerating the Process from Idea to Launch*. Reading, MA: Addison-Wesley
- Cooper, R. G.*– *Kleinschmidt, E.* (1995): Benchmarking the Firm's Critical Success Factors in New Product Development. *Journal of Product Innovation Management*, 12 (5), p. 374–391.
- Demeter K.* – *Kolos K.* (2006): Marketing, termelés vagy logisztika? Melyik befolyásolja leginkább a vállalati eredményességet? *Versenyben a világgal 2004–2006*. BCE Versenyképesség Kutató Központ, 31. sz. műhelytanulmány
- Kenneth, K. B.* – *Barczak, G.* – *Moss, R.* (2006): Establishing an NPD best practice framework. *Journal of Product Innovation Management*, 23 (2), pp. 106–116.

Lesi M. (2005): A 2004-es versenyképesség-kutatás vállalati mintájának alapjellemezői és reprezentativitása. Versenyben a világgal 2004–2006. BCE Versenyképesség Kutató Központ, 2. sz. műhelytanulmány

Montoya-Weiss, M. – Calantone, R. (1994): Determinants of New Product Performance: A review and meta analysis. *Journal of Product Innovation Management*, 11 (5), p. 397–417.

Rothwell, R. (1974): SAPPHO Updated: Project SAPPHO Phase II, *Research Policy*, Vol. 3., No. 3., p. 192–214.

Sajtos László – Mitev Ariel (2007): SPSS kutatási és adat-elemzési kézikönyv. Alinea Kiadó, Budapest

Wimmer Á. – Csesznák A. (2005): Vállalati jellemzők és összefüggéseik az EU-csatlakozás idején – a „Versenyben a világgal” kutatási programban részt vevő vállalatok jellemzése. Versenyben a világgal 2004–2006. BCE Versenyképesség Kutató Központ, 3. sz. műhelytanulmány

Zirger, B.J. – Maidique, M.A. (1990): A Model of New Product Development: An empirical test. *Management Science* Vol. 36., p. 867–883.

Mellékletek

1. A minta alapjellemezői

	N	%
Vállalati méret		
Kis (10–49 fő)	24	22,1
Közepes (50–249 fő)	42	38,5
Nagy (250 fő felett)	43	39,4
Tulajdonosok típusa		
Többségi állami tulajdonú	16	14,7
Többségi belföldi (nem állami) tulajdonú	53	48,6
Többségi külföldi tulajdonú	34	31,2
Adathiány	6	5,5
Iparág		
Élelmiszer-ipari	20	18,3
Könnyűipari	21	19,3
Vegyipari	23	21,1
Gépipari	23	21,1
Egyéb feldolgozóipari	22	20,2
Összesen	109	100

2. Az alkalmazott változók legfontosabb statisztikai jellemzői

Változó	Átlag	Standard eltérés	Esetszám
Termékfejlesztési gyakorlat indexe (14–70)	46,08	8,38	99
Termékfejlesztési teljesítmény 1 (%)	25,61	35,07	109
Termékfejlesztési teljesítmény 2 (%)	21,48	28,55	103
Üzleti teljesítmény 1 (1–5)	3,09	1,06	106
Üzleti teljesítmény 2 (1–5)	2,93	1,04	99

Cikk beérkezett: 2008. 1. hó

Lektor vélemény alapján átdolgozva: 2008. 3. hó